

ČTVRT STOLETÍ POKUSŮ O POKROK

Výročí listopadové revoluce v r. 1989 je příležitostí shrnout uplynulou dobu a zamyslet se, čeho se dosáhlo v nových společenskopolitických podmínkách. Pokud za měřítko pokroku zvolíme odborný vývoj v ochraně a podpoře zdraví, bude hodnocení let pozitivní. Hygienická služba, Státní zdravotní ústav a fakultní pracoviště se zasloužily o mnoho nových a důležitých aktivit: vznikly programy ke zvládnutí epidemie AIDS a nových infekčních hrozeb, byl vybudován vynikající Systém monitorování zdravotního stavu ve vztahu k životnímu prostředí, který generuje nové poznatky o zdravotních rizicích z životního a pracovního prostředí a z životního stylu lidí; veřejnost dostává objektivní hodnocení zdravotního stavu populace a jeho vývoje a determinant zdraví; po zrušení systému zdravotní výchovy v ČR hygienická služba

a SZÚ převzaly agendu podpory zdraví a angažují se v programech prevence nemocí a podpory zdraví – hygienické stanice realizovaly stovky projektů podpory zdraví; vznikla nová legislativa pro ochranu a podporu zdraví; mezinárodní ocenění se dočkalo odstranění jódového deficitu, na němž se podílel SZÚ a mnohé hygienické stanice; velký přínos pro společnost mělo úspěšné zvládnutí zdravotních rizik z katastrofálních povodní a nelze přejít účast hygieniků na řešení hromadných otrav z alkoholu, obsahujícího metanol; časopis *Hygiena* překonal organizační a materiální problémy, má dnes pevnou autorskou i čtenářskou bázi a je uznávaným profesním periodikem; po letech stagnace roste počet odborníků s akademickou hodností v oborech hygiena a epidemiologie a přibývá moderních učebnic; Společnost hygieny a komunitní medicíny ČLS JEP byla důležitým, nezávislým činitelem na scéně veřejného zdravotnictví a dokázala vystoupit s nekompromisní kritikou i podporou ministerstva zdravotnictví.

Pokrok mohl být větší, kdyby bylo víc klidu a prostoru k soustředění na práci a nemuselo se neustále bojovat se snahami redukovat pracovní kapacity a odborné zaměření. Finanční prostředky byly příliš často, pod různými záminkami, kráceny, což způsobilo stagnaci nebo dokonce úpadek některých činností. Poprvé vzal 200 milionů Kč z rozpočtu služby ministr financí Kočárník s odůvodněním, že hygienici vydělají dost na placených službách a naposled odčerpal 600 milionů Kč ročně ze zdravotních ústavů náměstek ministra zdravotnictví Šnajdr a navíc ještě 90 milionů Kč v souvislosti s destrukcí pracovišť podpory zdraví.

Mnoho sil ubíraly hygienické službě četné „transformace“. Zrušení okresních hygienických stanic po změně územního uspořádání státu, jakkoli nevyhnutelné, mělo obrovský dopad na stabilitu odborného personálu a jeho důsledky pokračovaly řadu let. Velký zásah znamenalo rozdělení na hygienické stanice a zdravotní ústavy. Dřívější poskytování placených služeb orgány státního dozoru asi nebylo udržitelné, ale navazující reorganizace služby byla nepovedená a další vývoj, zejména díky ministerstvu zdravotnictví a boji o moc nad ústavu, byl přímo chaotický. Těžkými roky prošel i SZÚ, když mu byla vnucena reorganizace, která byla nepřiznaným krokem k privatizaci lukrativních činností. Přičteme několikaleté redukce rozpočtů, doprovázející vládní úspory ve státní správě. Současný hlavní hygienik upozornil, že snižování prostředků na činnost hygienické služby bylo mnohem tvrdší než u ostatních složek zdravotnictví. Dalším zdrojem nejistot pak byly opakované snahy jiných rezortů získat pro sebe od hygienické služby některé její činnosti a pochopitelně i prostředky.

Výčet je důvodem k roztrpčení, ale také argumentem, že podobné (vesměs svévolné a nekonceptní) zásahy do uspořádání a činnosti hygienické služby by se neměly opakovat a další vývoj by měl směřovat výhradně jen k dlouhodobým a odborně zdůvodněným, nikoli krátkodobým a voluntaristickým cílům. Významnou roli v tom snad bude mít koncepce, kterou při svém nástupu do funkce představil nový hlavní hygienik a národní strategie *Zdraví 2020*, kterou přijala vláda a politicky podpořily zdravotní výbory poslanecké sněmovny a senátu.

Čtvrtstoletí od listopadové revoluce bylo směsicí snah o zlepšování úrovně ochrany a podpory zdraví, bojů o udržení integrity a stability hygienické služby, prohraných i vyhraných politických a mocenských pŮtek. Dobré výsledky a pokrok na mnoha úsecích jsou zřejmé, byly však draze vykoupeny a při lepších podmínkách mohla dát hygienická služba společnosti mnohem víc. Jednoduchým vývojem neprošel polistopadový vývoj hygienické služby ani na Slovensku. Cíle jsme měli podobné, ale cesty k nim se více či méně lišily a často jsme se o nich společně radili. Na tato setkání vzpomíná ve svém úvodníku profesor Rovný.

Pokrok v ochraně a podpoře zdraví, jaký jsme si představovali po listopadu 1989, se v mnoha ohledech nenaplnil. Ani jiné složky společnosti však neměly život bez problémů. Politické strany prožily vzestupy a pády, prezidenti růst i ztráty popularity, vlády získávaly důvěru a záhy o ni přicházely a mnoho podniků těžce bojovalo s ekonomickou krizí.

Další čtvrtstoletí je před námi. Určitě bude úspěšnější, budeme se však o to muset přičinit o trochu víc než dosud.

Doc. MUDr. Jaroslav Kříž